

Jarowiecki, Jerzy

"Bibliografia zawartości >>Ekspresu Zagłębiowskiego<<. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej >>Sowa-Press<<", oprac. Zdzisław Gębołyś, Katowice 2004 : [recenzja]

Rocznik Historii Prasy Polskiej 7/2(14), 279-282

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy
JAROWIECKI

**Bibliografia zawartości „Ekspresu
Zagłębiowskiego”. Bibliografia
druków Oficyny Wydawniczo-
-Autorskiej „Sowa-Press”**

Oprac.: Zdzisław Gębołyś. Słowem wstępnym
poprzedził Adam W. Jarosz

Wydawnictwo Gnome, Katowice 2004, 137[1] ss.

**Bibliography of the Contents of the
“Ekspres Zagłębiowski” Magazine.
Bibliography of Publications of the Sowa-Press
Publishing and Authors Press**

W badaniach prasoznawczych, chociaż nie tylko w nich, ważną rolę spełniają bibliografie zawartości poszczególnych tytułów czasopism, pozwalają bowiem szybciej i pełniej rozeznaczyć się w różnorodnym materiale prasowym. Szczególnie rzecz ważna, gdy chodzi o trudno dostępne w zbiorach publicznych periodyki lokalne czy też regionalne, będące przecież ważnym źródłem informacyjnym i to nie tylko dla zajmujących się dziejami danego regionu. Dobrze się więc stało, iż zainteresowani czytelnicy otrzymali bibliografię czasopisma ukazującego się w Sosnowcu, w latach 1990–1999, którego wartość i znaczenie na mapie periodyków o podobnym charakterze są bezdyskusyjne. „Ekspres Zagłębiowski” redagowany przez utalentowanego redaktora, nieżyjącego już Jana Zielińskiego — jak to trafnie ujął w słowie wstępnym Adam Jarosz — „był symbolem zachowania tożsamości Zagłębia Dąbrowskiego” w sytuacji, gdy w Polsce zwykło się utożsamiać Zagłębie ze Śląskiem, zmierzając do zacierania cech wyróżniających ten region¹.

Opracowana bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego” wzbogaca zatem dorobek prasoznawczy i bibliograficzny zarazem. Z rozeznania piszącego te słowa w dotychczasowym dorobku w zakresie piśmiennictwa prasoznawczego wynika, iż uwaga coraz częściej ukierunkowana jest na sporządzenie podobnych prac. Przykładowo można wspomnieć, iż w zarejestrowanych za lata 1996–2001 opisach bibliograficznych, poświęconych polskiej prasie (5061

¹ A. D. J a r o s z „Ekspres Zagłębiowski” (1991–1999) symbolem zachowania tożsamości Zagłębia Dąbrowskiego, [w:] *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”...*, s. 7, 11.

poz.) odnotowano 193 pozycje bibliografii zawartości różnych tytułów prasowych². Obaj Autorzy recenzowanej książki z dużą starannością przygotowali swoją pracę. Bibliografię z dużą znajomością rzeczy przygotował Zdzisław Gębołyś z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, rejestrując 1902 jednostki bibliograficzne różnej proveniencji gatunkowej. Poprzedzona ona została syntetycznym szkicem, który można uznać za pełnowartościowe wprowadzenie wstępne do bibliografii, a zarazem ważny przyczynek do biografii redaktora naczelnego pisma Jana Zielińskiego, napisany piękną polszczyzną przez docenta Adama W. Jarosza — współinicjatora wydawnictwa, a warto też dodać, twórcy i wieloletniego dyrektora Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Ten wybitny znawca kultury Zagłębia Dąbrowskiego, w tym też życia i działalności J. Zielińskiego, jemu poświęcił w znacznej części swój tekst, dopełniając niejako wcześniejsze publikacje, w których miał ukazać wizerunek nauczyciela, poety, miłośnika rodzimej kultury ziemi nad Przemszą i zarazem uczonego³.

W dużym skrócie odnotujmy, iż Jan Zieliński (1935–1999), urodzony w Sosnowcu w rodzinie nauczycielskiej, kontynuował rodzinne tradycje nie tylko w zawodzie, ale przejął też po ojcu zainteresowania i miłość do ziemi ojczyźnej, prowadząc badania i publikując liczne prace historyczne, dotyczące Zagłębia i Śląska. Był nauczycielem (studiował filologię polską w latach 1952–1956 w WSP w Katowicach), poetą, badaczem, a przede wszystkim dziennikarzem i tę profesję w swym szkicu wyeksponował A. W. Jarosz. W latach 1968–1990 Jan Zieliński pełnił różne funkcje redaktorskie w prasie i telewizji: był redaktorem działu kulturalnego w „Wiadomościach Zagłębia” (1957–1962); w 1970 został powołany na stanowisko redaktora naczelnego tego pisma. W latach 1980–1981 kierował krótko katowicką „Trybuną Robotniczą”, pod koniec 1990 roku stał się współtwórcą Wydawnictwa „Sowa-Press”, zaś 1990–1999 kierował „Ekspresem Zagłębiowskim”.

„Ekspres Zagłębiowski” wyrósł z tradycji prasy zagłębiowskiej, nawiązując do periodyku wydawanego w latach 1926–1939, noszącego tytuł „Ekspres Zagłębia”. Początkowo ukazywał się jako tygodnik pt. „Ekspres Sosnowiecki”. Pierwszy jego numer ukazał się 5 grudnia 1990 roku jako pismo niezależne, o charakterze lokalnym, nie stroniące jednak od spraw politycznych. Przez dziesięć lat, ulegając różnym przeobrażeniom, „Ekspres Zagłębiowski” konsekwentnie dokumentował przede wszystkim życie regionu, propagując — jak słusznie zauważył Zdzisław Gębołyś — i przypominając nieznane lub mało zna-

² W. M. Kolasa, J. Jarowiecki *Polska bibliografia prasoznawcza: 1996–2001*, Wydawnictwo Oddziału PAN w Krakowie (w druku).

³ A. W. Jarosz swoje teksty o J. Zielińskim opublikował w: „Rocznik Sosnowiecki” 1997, t. 6: *Miasto przed rocznicą stulecia*, red. K. Gołosz, Sosnowiec 1998, s. 167–170; „Kurier Miejski” 2000, nr 13 (2003), nr 14 (2004).

ne karty z jego historii (s. 18). Tytuł od czerwca 1991 roku zmieniony został na „Ekspres Zagłębiowski”.

Z. Gębołyś w syntetycznym ujęciu ukazał kolejne zmiany w podtytułach, formie, objętości, charakteryzując różne pomysły edytorskie, a także wzbogacił wstęp metodyczny do bibliografii udaną analizą bibliograficzno-prasoznawczą. Przeprowadził charakterystykę pisma pod względem formalno-piśmienniczym oraz treściowym (s. 21–25), zaopatrując czytelnymi zestawieniami bibliograficznymi. W kilku tabelach na podstawie analizy materiału bibliograficznego, który — jak już wspomniano — obejmował 1902 jednostki bibliograficzne, zestawił ilościowe i jakościowe dane dotyczące tematyki, grup zawodowych i profesji osób oraz miejscowości, które stały się przedmiotem opracowań publicystycznych i rozpraw o wartościach naukowych, „geograficznego” rozkładu tekstów, autorów zamieszczanych publikacji. Śledząc jego wywody i weryfikując je na podstawie sporządzonej bibliografii, stwierdzić można, iż czytelnicy otrzymują niezwykle starannie i rzetelnie opracowaną książkę przez kompetentnego autora. Miałem niejednokrotnie okazję zapoznawać się z pracami dokumentacyjnymi i bibliograficznymi, które powstały w środowisku skupionym swego czasu w Instytucie, z którym związani są obaj Autorzy: to niezła szkoła bibliograficzna.

Przyglądnijmy się bliżej materiałowi bibliograficznemu zawartemu w książce, a tym samym spróbujemy odpowiedzieć na pytanie czym redaktorzy „Ekspresu Zagłębiowskiego” zasłużyli na opinię, iż ich pismo stało się „symbolem tożsamości Zagłębia Dąbrowskiego”. Z analizy tego materiału wynika, że zdecydowana większość artykułów dotyczyła tematyki historycznej: 557 pozycji, tj. 29,28%, poruszało tematy dotyczące czasów dawniejszych, tzw. państwa przedrozbiorczego, czasów późniejszych zaborów, ukazując rozwój zagłębia, jego udział w walce o sprawiedliwość społeczną i niepodległość, wydarzenia lat okresu międzywojennego oraz II wojny światowej. Kolejno najwięcej miejsca zajęły: problemy literackie (oryginalne teksty prozatorskie i poezja, folklorystyczne): 246 pozycji, tj. 12,9% (J. Gębołyś chyba błędnie się doliczył 1146 pozycji, s. 22); tematy o wymowie społeczno-politycznej (np. problemy samorządności, ustrojowo-prawne, ochrony środowiska, zatrudnienia): 185 pozycji, tj. 9,72%. Sporo miejsca poświęcono problematyce kulturalnej (m.in. radiu, telewizji, bibliotece, ruchowi wydawniczym) — 148 pozycji, tj. 7,78%; oddzielnie traktują sprawy ruchu artystycznego i sztuki (plastyka, film, kino, teatr, muzyka) — 117 pozycji, tj. 6,15%; nauki i oświaty (w tym też harcerstwo) — 114 pozycji, 5,99%; religii — 88 pozycji, 4,6%. Obok nich pisano dość szeroko o gospodarce (przemysłu, górnictwie, transporcie) — 135 pozycji, tj. 12,36%; turystyce i krajoznawstwie (geografii) — 93 pozycji, tj. 4,88%; sporcie — 44 pozycji, tj. 2,3%. Na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” podejmowano również problematykę żydowską, poświęcając jej 87 publikacji, tj. 4,57%.

Miesięcznik — jak wynika z jego zawartości treściowo-tematycznej — był pismem o charakterze regionalnym. Artykuły zamieszczone na jego łamach

dotyczyły głównie tematów „zagłębiowskich” (1183), a pozostałe (91) — innych obszarów Polski. Dominowało zainteresowanie takimi miastami jak: Sosnowiec (518), Będzin (124), Dąbrowa Górnicza (80) itd. Po szczegóły można odeśłać zainteresowanych do recenzowanej bibliografii i poprzedzających ją tekstów A. W. Jarosza i Z. Gębołyśa.

Z obowiązku recenzenckiego zwrócić uwagę należy na układ bibliografii i dobór materiału. Autor zastosował jednolity układ działowy, a kolejność działów uporządkowana została według rzeczywistej skali zainteresowania ze strony redaktorów, co można uznać za właściwe podejście, wzbogacone zastosowaniem układu chronologicznego w materiale historycznym. Jako cezurę periodyzacji wykorzystano daty ważne dla dziejów historii Polski. Opisy bibliograficzne, sporządzone zostały zgodnie z normą bibliograficzną PN-73/N-01152 oraz PN-N-01152,01, mają charakter rejestracyjny, tzn. „ograniczają się do wyszczególnienia podstawowych elementów formalno-wydawniczych, dodatkowo wzbogacone adnotacjami. Całość zaopatrzona została w indeksy: nazw osobowych, geograficznych oraz przedmiotowy. Połączenie bibliografii zawartości pisma oraz bibliografii oficyny wydawniczej jest nieco nietypowe z punktu widzenia teorii bibliograficznej, ale Autor, zdając sobie z tego sprawę, rzecz sensownie uargumentował.